

Públic

LES OCULTADES ARRELS DE LA GRAN CRISI

POLÍTICA ACTUAL

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques

Universitat Pompeu Fabra

25 de setembre del 2019

Hem estat veient des de fa anys un creixent descrèdit de les institucions representatives de l'Estat espanyol, que ja es va fer evident amb el sorgiment del moviment de protesta 15M, el lema del qual "no ens representen" ho deia tot. El contrast entre el que les classes populars del país (que constitueixen la majoria de la ciutadania) desitjaven i esperaven del seu govern central i les polítiques públiques (d'austeritat i reformes laborals que danyaven la seva qualitat de vida) que aquests imposaven (i dic imposaven perquè no estaven incloses en els seus programes electorals) era tan gran que va originar una protesta popular que es va estendre ràpidament al llarg del territori espanyol.

La justificació donada pels governs responsables d'aquestes polítiques era afirmar la necessitat d'aplicar aquestes mesures al no haver-n'hi d'altres possibles. La falsedat d'aquesta argumentació, proveïda pels partits governants (el PSOE dirigit per Zapatero primer, i el PP presidit per Rajoy després), era fàcil de veure si mirem l'evidència proveïda per les dades, obtingudes sense gran dificultat tot i que ignorades o ocultades pels principals mitjans d'informació (veure *Hay alternativas. Propuestas para crear empleo y bienestar social en España*, escrit per Juan Torres, Alberto Garzón i Vicenç Navarro, Editorial Sequitur, 2011). El moviment 15M va inspirar tota una sèrie de partits polítics basats en moviments socials de protesta (Podemos, En Comú Podem, En Marea, entre d'altres) que, juntament i en aliança amb l'esquerra que ja existia a l'esquerra del PSOE (IU), van establir Unidas Podemos, la principal exigència dels quals era la democratització de la societat, començant per la democratització de l'Estat, a fi que aquest representés i defensés els interessos de la majoria de la població i no els interessos econòmics i financers que sempre havien dominat (i continuen dominant) l'Estat espanyol. Aquesta frase no és, com acostumen a respondre les dretes, "retòrica demagògica", sinó que és una veritat com una casa de pagès. I les dades així ho mostren. És cert que el sistema democràtic que existeix a Espanya va permetre que aquestes noves forces

polítiques arribessin a les institucions, fet que va conduir a l'aparició d'una nova sensibilitat d'esquerres a les Corts. Però les enormes limitacions de la democràcia expliquen que no se'ls hagi permès governar, com ha passat sempre en el període democràtic amb els partits a l'esquerra del PSOE.

Les causes estructurals de la crisi política actual

La desaprovació de les classes populars cap a l'establishment politicomediàtic del país s'ha mostrat altra vegada amb l'augment de la frustració de la població a causa del fracàs de la investidura del Sr. Sánchez com a president del govern espanyol. Espanya ha estat governada durant diversos anys per governs amb pràcticament el mateix pressupost de l'Estat (que ha mantingut les mateixes polítiques d'austeritat), sense variacions substancials. **L'índex de rebuig cap als "polítics" ha anat creixent fins a nivells alarmants per a la pròpia legitimitat de les institucions representatives.** No cal dir que la resposta de l'establishment politicomediàtic enfront d'aquesta crisi **ha estat sempre negar la crisi d'aquestes institucions (creades durant el procés definit com la "modèlica Transició"), i atribuir la crisi política als partits i no a les institucions** (només cal veure l'editorial d'*El País* "Irresponsabilidad consumada. El fracaso de la legislatura es de los partidos, no de las instituciones", 18.09.2019). La

realitat mostra, però, que **la causa de la crisi política actual és primordialment estructural i afecta les institucions. El fet que les institucions representatives del règim del 78 estiguin en una crisi enorme es deu primordialment a una causa arrelada en la manera com es va fer aquella transició de la dictadura a la democràcia.**

***Les conseqüències de la Transició immodèlica:
l'escassa representativitat de les institucions
representatives***

Cal ser conscients que la Transició no va significar una ruptura amb l'Estat dictatorial anterior, sinó una obertura i transformació profunda que van permetre que el sistema resultant fos definit com a democràcia, tot i que l'enorme desequilibri de forces en aquell procés de transició (amb gran domini de les forces conservadores als aparells de l'Estat i a la majoria dels mitjans de comunicació) va determinar que aquesta democràcia tingués enormes limitacions. I una d'elles va ser la limitada representativitat de les institucions anomenades representatives, amb una clara discriminació en contra del partit que havia liderat la resistència enfront de la dictadura i que estava a l'esquerra del PSOE (el qual va canviar

significativament durant la Transició, amb la dilució del seu compromís transformador i amb la conversió en un dels dos pilars que van sostenir el règim del 1978). El PP, hereu de les forces que van dominar l'Estat dictatorial, i el PSOE, suposadament el principal hereu de les forces democràtiques derrotades pel cop militar que va establir la dictadura, van passar a constituir el bipartidisme dominant que va caracteritzar el nou règim que va seguir el règim dictatorial anterior. **El partit a l'esquerra del PSOE, el PCE, va ser discriminat, tant amb el seu escassíssim número de representants a les Corts, com amb la seva marginació del govern. No cal dir que aquesta discriminació va debilitar enormement les esquerres al país i la seva capacitat de transformació del sistema.**

Sense voler minimitzar la importància dels avenços que la deficient democràcia va portar a Espanya (la joia de la corona de la qual va inloure l'establiment del Servei Nacional de Salut), el fet és que **les enormes limitacions de l'Estat del benestar** (que he documentat extensament al meu llibre *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*, Editorial Anagrama, 2006) **es deuen precisament a aquest domini de les dretes, l'escassa influència de les esquerres, i el deteriorament de la vocació transformadora del PSOE** (els ministres d'economia del qual van ser sempre propers al capital financer i a la gran patronal, nomenaments

fets a fi de tranquil·litzar els establishments financers i econòmics del país). **La diferència entre el PP i el PSOE va ser primordialment en les àrees socials, culturals i identitàries, i no tant en l'àrea econòmica. Aquesta dilució de la seva vocació transformadora també es va reflectir en l'abandonament de la visió plurinacional de l'Estat espanyol que havia tingut durant la clandestinitat, i en la reproducció de la visió uninacional, cosa que el va convertir en el màxim defensor (juntament amb el PP) del règim borbònic del 78.**

Els intents de redefinició de l'Estat en una direcció plurinacional (promoguts per les esquerres catalanes durant el tripartit) van ser reprimits pel Tribunal Constitucional i per les dretes, fet que va causar la radicalització del nacionalisme català, compromès ara amb la secessió. **En definitiva, i com a resultat del biaix conservador de les institucions representatives i de l'Estat, Espanya sempre va mantenir durant el període democràtic un gran subdesenvolupament social i una orientació uninacional. La joia de la corona, el Servei Nacional de Salut, sempre va estar subfinançat, i el sistema de transports de l'Estat sempre va ser predominantment radial, centrat en la capital del regne, i no va ser mai polièdric.**

El domini del neoliberalisme en l'àrea econòmica explica el subdesenvolupament social

L'adopció explícita del neoliberalisme dominant a les institucions europees per part del govern Zapatero, que va iniciar les polítiques d'austeritat i baixada d'impostos, així com les reformes laborals que van causar un gran dany a les classes populars, va crear com a resposta una protesta general (el 15M) que acusava, amb tota la raó, els governs i el Parlament de manca de legitimitat per haver-les dut a terme sense cap mandat. Com he indicat abans, el seu "no ens representen" va mobilitzar milions de persones. **Aquesta mobilització (un tsunami polític) va determinar el primer pas de la fi del règim del 78, amb l'exigència que es completés la transició mitjançant la democratització de la societat, començant amb l'Estat. I el primer pas va ser la irrupció de noves forces polítiques com Podemos i les seves confluències, que van suposar la fi del bipartidisme. Els partits tradicionals (el PSOE i el PP) van perdre molta força, causant la rebel·lió de les seves bases, rebel·lió ben utilitzada per Pedro Sánchez, que va aconseguir així revertir el descens electoral dels socialistes; aquesta rebel·lió va ser estimulada per la força política arrelada en el 15M, Podemos, i per la seva posterior aliança amb IU. El moviment a l'esquerra del PSOE va ser determinant per a la seva recuperació electoral.**

Aquest moviment, però, s'ha vist interromput al negar-se a establir una coalició amb un espai polític situat a la seva esquerra. El govern de coalició hauria pogut significar la fi de la discriminació que les esquerres a l'esquerra del PSOE han patit durant tot el període democràtic, i hauria trencat, així, una de les principals característiques del règim del 78, cosa que hauria permès corregir el gran endarreriment social d'Espanya, i també la redefinició d'Espanya com un Estat plurinacional.

Els obstacles per al canvi necessari: la no resolució del mal anomenat "problema català"

Per assolir aquesta redefinició, però, era fonamental el canvi de les esquerres catalanes, inclòs el partit d'esquerres del govern català, ERC. Els canvis més importants que han tingut lloc a Catalunya durant el període democràtic, tant en les àrees socials com en les àrees nacionals, els han iniciat les esquerres. La despesa pública social va augmentar durant el període del tripartit, i l'Estatut sortit del Parlament català, proposat pel tripartit, havia estat aprovat per totes les esquerres a Catalunya.

El gran problema per a Espanya i per a Catalunya va ser que no van ser les esquerres sinó les dretes nacionalistes catalanes les que van liderar *a posteriori* el govern català i van utilitzar el tema nacional per ocultar les polítiques altament regressives en el tema social (a més a més d'ocultar la seva enorme corrupció). El gran error d'ERC (i de la CUP) va ser donar suport a aquest govern, liderat per la secció més reaccionària, excloent i antipàtica de l'independentisme, representada pel president Torra, un dels polítics menys populars avui a Catalunya.

I l'altre gran error d'ERC va ser precisament no aprovar el pressupost pactat entre PSOE i UP, origen de la crisi política actual. El fet que el PSOE no es refiï d'ERC (en un moment de gran incertesa, que s'accentuarà amb la sentència del Tribunal Suprem sobre els presos polítics) ha contribuït en gran mesura que no volgués la coalició amb UP, ja que molts dels canvis d'Espanya en direcció progressista (que beneficiarien Catalunya) necessitarien també el suport d'ERC, que no han tingut en situacions anteriors com en el cas del pressupost esmentat. D'altra banda, la limitada vocació de diàleg del PSOE amb les forces independentistes i el seu temor (gairebé terror) que les dretes, profundament uninacionalistes, l'acusin de "traïdor a la pàtria" expliquen (però no justifiquen) que l'aliança amb UP, que com he dit necessitaria també el suport

d'ERC, no deixi dormir Sánchez. El gran error de Sánchez és no atrevir-se a redefinir el significat de "patriotisme", que es podria identificar amb l'amor i el compromís amb el benestar i qualitat de vida de la majoria de la ciutadania que són les classes populars. En lloc d'això, va acceptar la visió reaccionària que tenen les dretes d'aquest patriotisme. Definir les dretes espanyolistes com a patriotes és una tergiversació del significat de patriotisme, ja que històricament aquestes dretes suposadament patriòtiques han estat (i continuen sent) les màximes responsables de l'endarreriment social i econòmic del país. I les dades ho documenten clarament (veure l'esmentat llibre *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*, Editorial Anagrama, 2006). **A Espanya el tema social i el tema nacional estan molt relacionats, ja que les dretes (incloses les catalanes) sempre han utilitzat les banderes per tal d'amagar les seves polítiques públiques reaccionàries, així com la seva corrupció. De nou, les dades estan disponibles per a qui ho vulgui comprovar.**

Els autèntics patriotes en aquest país són els que van perdre la mal anomenada Guerra Civil (que fou un cop militar feixista enfront de les necessàries reformes proposades per un govern de coalició d'esquerres) i els seus hereus. L'abandonament de la memòria històrica, liderat per les dretes, i d'una manera incomprensible, amb la complicitat de les

esquerres governants, està tenint un enorme cost per entendre el que està passant avui a Espanya. L'amor cap a Espanya no es mesura per la mida de la bandera borbònica, sinó per la correcció del subfinançament de l'Estat del benestar, que sempre s'ha donat durant el període democràtic. La unitat d'Espanya no es defensarà a base d'imposició i repressió, sinó a base de diàleg, comprensió i reconeixement de la diversitat com a riquesa del país, diversitat que no té per què trencar la solidaritat entre les diferents nacions i pobles d'Espanya, tal com defensaven les esquerres (PSOE i PCE) durant la clandestinitat. L'abandonament d'aquell somni ens ha portat al malson actual.

Què ha estat passant al PSOE?

Les passes enrere del nou PSOE liderat per Sánchez eren previsibles, tal com vaig assenyalar en alguns articles recents. Sánchez vol convertir el PSOE en el gran partit del centre (i esdevenir el Macron espanyol), amb l'atracció del votant de centre (la dreta civilitzada) que està en desacord amb el moviment a la ultradreta de Ciudadanos, estimulat per l'aparició de Vox. **La reivindicació de què més bandera ha fet Ciudadanos ha estat un nacionalisme espanyolista profundament exacerbat, mancat d'una visió plurinacional, i un neoliberalisme molt accentuat, juntament**

amb un rebuig al conservadorisme cultural i reaccionari representat pel PP. És sorprenent que l'intel·lectual orgànic d'aquest partit, Francisco de Carreras, hagi descobert fa només unes setmanes que aquest partit és profundament nacionalista espanyolista, amb una visió uninacional i jacobina extrema. Aquesta ignorància és una bona mostra de la manca de comprensió d'aquest autor pel que fa al seu país.

Els conflictes i estratègies duals de Sánchez

Ara bé, el principal problema de Sánchez són les bases del partit, que li van donar suport i que desitjaven (i continuen desitjant) un moviment cap a l'esquerra del PSOE. **I d'aquí el seu desig de jugar a dues bandes: d'una, aconseguir el suport d'UP en les àrees socials, i de l'altra, el de C's en les àrees econòmiques. Aquesta estratègia, la supeditació d'allò social a allò econòmic, ha estat sempre la característica principal del PSOE. L'exclusió de les àrees econòmiques del govern en la brevíssima proposta (de només 24 hores) del govern de coalició n'era una conseqüència.**

Per altra banda, Sánchez va sortir escollit president del govern d'Espanya com a resultat de l'aliança de les forces progressistes hereves d'aquells sectors democràtics que havien lluitat en contra de la dictadura (i que incloïen els nacionalistes

“perifèrics”). D’aquí ve la seva incomoditat amb aquella aliança que li havia permès ser president. La seva ruptura amb el plurinacionalisme, després d’haver-lo defensat durant les primàries del PSOE, va crear aquesta incomoditat. No cal dir que la radicalització secessionista dels nacionalistes i la seva probable agitació antiestatal arran de la molt probable sentència condemnatòria als seus líders per part del Tribunal Suprem, faria aquesta aliança poc estable, per no dir impossible, la qual cosa explica la seva preferència per Ciudadanos, ja no només per afinitat política, sinó també per donar major estabilitat i salvar el règim del 78, i perpetuar així el gran subdesenvolupament social d’Espanya, que només s’aconseguirà revertir amb un ampli govern d’esquerres.

Mentrestant, les esquerres a l’esquerra del PSOE necessiten una àmplia coalició entre elles, inclosa la integració orgànica entre Podemos i IU, ja que les seves cultures polítiques complementàries s’enriqueixen quan s’uneixen, i oferir alhora una coalició oberta a la col·laboració d’altres confluències en un projecte comú. Les divisions (i lluites partidistes entre elles) han estat el que sempre les ha debilitat. Va ser un indicador molt positiu que, malgrat les notables diferències en l’estratègia a seguir enfront de les propostes de Sánchez (diferències molt legítimes i necessàries), les diferents

sensibilitats, amb gran sentit de compromís i sacrifici, acceptessin un projecte i una estratègia comuna malgrat els desacords. Això ha obert tota una sèrie de possibilitats. I a Catalunya (i també a la resta d'Espanya) és essencial que l'eix dretes-esquerres torni a tenir la centralitat en la vida política del país, per a la qual cosa cal posar el tema social al centre de les demandes de les esquerres, a més d'establir aliances amb la resta de les esquerres espanyoles per tal de redefinir la naturalesa de l'Estat i recuperar la seva plurinacionalitat.

Una última observació. El sorgiment de noves formacions polítiques dins de l'espai polític d'esquerres no hauria de ser un obstacle per al projecte transformador, sempre que s'establissin àmplies aliances electorals en un projecte comú. La història d'aquest país, inclosa la més recent, mostra que la divisió i atomització de les esquerres han estat unes de les principals causes de la seva debilitat i escassa influència política. En realitat, la majoria de vots en aquest país a la majoria d'eleccions a les Corts Espanyoles han estat d'esquerres. En les últimes eleccions d'abril van ser més d'un milió de vots per sobre del número de vots de les dretes. És més, un alt percentatge de votants de PP i de Ciudadanos estan a favor de propostes d'esquerres (com ara regular el preu del lloguer), la qual cosa explica que la gran majoria de la població

estigui més a l'esquerra que els governs d'esquerres que el país ha tingut durant el seu període democràtic. En realitat, la llista del que desitja la majoria de la població que els governs (tant de dretes com d'esquerres) facin, i el que no fan, és enorme. Aquesta és la causa de pèrdua de legitimitat de les institucions, causa principal de l'enorme frustració que creix avui a Espanya.